

τόποι

Ο τειχισμένος οικισμός του Παλιόκαστρου (Κάστρο της Μεσοχώρας των Βυζαντινών, Iskenet στους χάρτες του οθωμανού χαρτογράφου Piri Reis τον 16ο αιώνα) έχει ιδρυθεί πάνω σε κατάλοιπα αρχαίας χρήσης και δεσπόζει σε περικλειστή αγροτική περιοχή του Σχοινουδιού

Η Ιμβρος αποκαλύπτεται

ΤΟΥ ΜΑΝΟΛΗ ΚΟΡΡΕ

ΗΛΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ, ΙΩΑΝΝΑ ΑΝΔΡΕΟΥ
Ιμβρος
 Ένα μικρό νησί με μεγάλη ιστορία

Εκδόσεις Πατάκη, 2017, σελ. 838 (Α+Β), τιμή 100 ευρώ

Με μέγιστες διαστάσεις 12x28 χλμ. και έκταση περίπου 280 τετρ. χλμ. η Ιμβρος, λίγο μικρότερη της Λευκάδας, περίπου ίση με την Κω ή τα Κύθηρα και κάπως μεγαλύτερη από την Ικάρια, απέχει μόλις δέκα ναυτικά μίλια από την είσοδο του Ελλοσπόντου και διαθέτει ικανά καλλιεργήσιμα εδάφη, χάρις στην εν γένει ηφαιστειακή γη της και σε μια για τα ελληνικά δεδομένα ευνοϊκή αναλογία ημιορεινού (μέγιστο περίπου 650 μ. από στάθμη θαλάσσης) και λοφώδους - πεδινού αναγλύφου. Φύση, μέγεθος και στρατηγική θέση μεταξύ Αιγαίου και Μαύρης Θάλασσας, είναι οι λόγοι μιας πανάρχαιας ελληνικής κατοίκησης, σχεδόν αποκλειστικής έως το 1960, αλλά έκτοτε δραματικά μειούμενης, μάρτυρες της οποίας ήσαν πάντοτε η κεντρική θέση της Ιμβρου στην Ελληνική Μυθολογία, την επική ποίηση και την Ιστορία, όπως άλλωστε και τα πολυάριθμα μνημεία της. Για τα τελευταία οι συνθήκες είναι απολύτως δυσμενείς και ως εκ τούτου η τεκμηρίωσή τους συνιστά επιστημονικό, αλλά και εθνικό ζήτημα λίαν υψηλής προτεραιότητας. Με αυτή την πεποίθηση, η Ιωάννα και ο Ηλίας Ανδρέου, αρχαιολόγοι, με προ πολλού σπουδαίο υπηρεσιακό και επιστημονικό έργο, αφιέρωσαν από το 1990 κ.ε. όλες τις δυνάμεις τους σε μια εξαντλητική εικοσιπενταετή προσπάθεια, με στόχο

Οι αρχαιολόγοι Ιωάννα και Ηλίας Ανδρέου αφιέρωσαν από το 1990 και μετά όλες τις δυνάμεις τους σε μια εξαντλητική εικοσιπενταετή προσπάθεια, με στόχο την κατά το δυνατόν πλήρη απογραφή του μνημειακού πλούτου του νησιού και συγχρόνως τη συστηματική κατάταξη και επιστημονική μελέτη του

Μικρό τμήμα του συνοικισμού του Χάλακα, ενός από τους τρεις του Σχοινουδιού, του μεγαλύτερου σε έκταση και πληθυσμό χωριού της Ιμβρου μέχρι τη δεκαετία του 1970, σήμερα με ελάχιστους κατοίκους και πολλά ερειπωμένα σπίτια

την κατά το δυνατόν πλήρη απογραφή του μνημειακού πλούτου της νήσου και συγχρόνως τη συστηματική κατάταξη και επιστημονική μελέτη αυτού. Προς τούτο οι δυο μελετητές πεζοπόρησαν επαναληπτικά σε όλες τις δυνατές διαδρομές, μήκους πολλών εκατοντάδων χιλιομέτρων, εντόπισαν διαδοχικά εκατοντάδες θέσεις με σωζόμενα κατάλοιπα, περιέγραψαν και φωτογράφησαν χιλιάδες μνημεία και αντικείμενα και εξίσου εντατικά εντρυφήσαν σε κάθε βιβλιογραφική ή άλλη πηγή, συμπεριλαμβανομένης της ζωσας μνήμης καλώς επιλεγμένων παλαιών κατοίκων. Ο καρπός αυτής της προσπάθειας, οι 830 πυκνότερες σε περιεχόμενο σελίδες του δίτομου έργου *Ιμβρος*, που μόλις κυκλοφόρησε, δικαιώνει απολύτως τους δύο συγγραφείς και σε όχι μικρότερο βαθμό προκαλεί τον πλέον αυθόρμητο θαυμασμό, ακόμη και στους πλέον ειδικούς.

Εντυπωσιακές βραχογραφίες

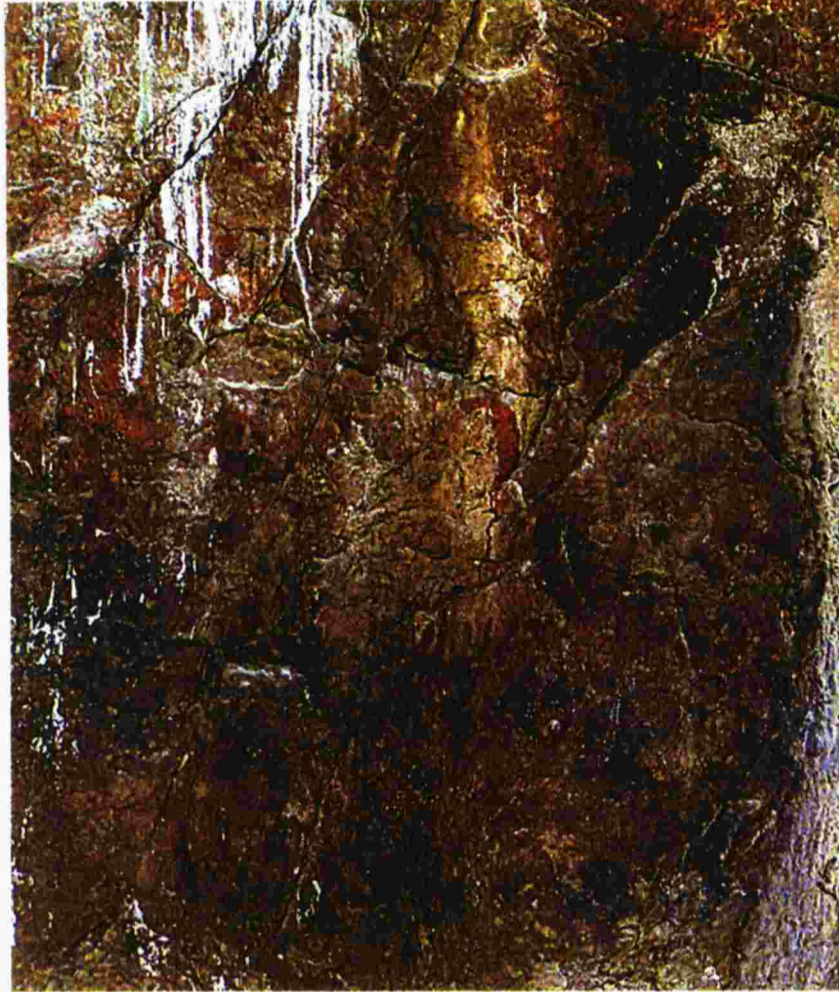
Η εξιστόρηση αρχίζει με μια χρησιμότητα παρουσίαση της γεωλογικής εξέλιξης κατά τις πρόσφατες μυριετίες, όπου εναργώς περιγράφεται η μέσση της ανύψωσης των θαλασσών μετατροπή μιας χερσαίας εξάρσεως στη νυν νήσο, όπως επίσης η εξάπλωση και η δράση του παλαιολιθικού ανθρώπου σε ένα ευρύτερο γεωγραφικό και χρονικό πλαίσιο, πριν και μετά τον σχηματισμό της νήσου. Ιδιαίτερος εξετάζονται τα σπήλαια με ενδείξεις ανθρώπινης διαβίωσης και ενίοτε εντυπωσιακές βραχογραφίες, ιδίως πλοίου του τέλους της Παλαιολιθικής ή της Μεσολιθικής Εποχής, αλλά και ζωοεικόνες παραστάσεις ρυθμικά εναλλασσόμενων άχρων και ερυθρών τετραγώνων ενός είδους γνωστού από αξιολογικά κέντρα του Νεολιθικού πολιτισμού, ενώ ιδιαίτερη προσοχή αποδίδεται σε διάφορες ομάδες λίθινων εργαλείων. Εξετάζονται επίσης κατά ποιόν και μέγεθος οι δυναμικά καλλιεργήσιμες εδαφικές εκτάσεις, οι αμοιβαίες αποστάσεις, η εγγύτητα προς τη θάλασσα, η υδρολογία της νήσου γενικώς και οι φυσικοί όροι της επικοινωνίας. Εντός αυτού του πλαισίου εντάσσονται οι ενδείξεις της μετάβασης στον νεολιθικό τρόπο ανάπτυξης, ενώ στις οικείες σελίδες συνοψίζονται μεταξύ άλλων και τα αποτελέσματα των πρώτων τουρκικών αρχαιολογικών ανασκα-

φών στη νήσο. Ακολούθως η Εποχή του Χαλκού εξετάζεται στο ευρύτερο πλαίσιο του Βορειοανατολικού Αιγαίου, συμπεριλαμβανομένων των ζητημάτων της τότε ναυσιπλοΐας. Εξετάζονται επίσης αντιπροσωπευτικοί τύποι αγγείων και ακολούθως, βάσει αρχαιολογικών διασκοπήσεων (διάσπαρτα όστρακα και άλλες ενδείξεις), εντοπίζονται οι θέσεις οικισμών της εν λόγω περιόδου, παρατίθενται ενδεικτικά σκαριφήματα οχυρών περιβόλων και παρουσιάζεται μια λίθινη μήτρα χύτευσης χάλκινων ταλάντων (βάρους τριάντα σχεδόν χλγρ.), λιθόσφυρες παλαιότερης εποχής, μαγειρικά σκεύη και άλλα χρηστικά αντικείμενα, ενώ σχολιάζεται η ανάγνωση του ονόματος Ιμβριος σε ενεπίγραφη πινακίδα της Κνωσού της ύστερης Εποχής του Χαλκού. Ακολούθως εξετάζονται τα της Γεωμετρικής και της Αρχαϊκής Εποχής, ενώ επίσης σχολιάζονται η μαρτυρία - μυθολογική και επιγραφική - μιας σύντομης τυρρηνικής παρουσίας στη νήσο (όπως και στη Λήμνο), αλλά και τα περί Πελασγών. Αυτών έπεται η εκτενέστατη τεκμηρίωση της κλασικής εποχής, στην αρχή της οποίας εντάσσεται η δράση του Μιλτιάδη στην ευρύτερη θρακική περιοχή και η εγκατάσταση Αθηναίων κληρούχων στη νήσο πριν από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. Τότε επίσης η Ιμβρος καθίσταται μέλος της Δελιακής Συμμαχίας με υποχρέωση εισφοράς πολλών χιλιάδων δραχμών, καθεστώς η ανατροπή του οποίου από τη Σπάρτη θα είναι μάλλον σύντομη.

Επιγραφικές μαρτυρίες

Η περαιτέρω εξιστόρηση περιλαμβάνει χρησιμότερες επιγραφικές μαρτυρίες, κυρίως τιμητικά ψηφίσματα χαραγμένα σε στήλες, των οποίων τμήματα σώζονται, ακόμη και ως λίθοι εντοιχισμένοι σε νεότερα κτίσματα. Περιλαμβάνει επίσης συνοπτική επισκόπηση της νομισματικής μαρτυρίας, όπως και χρήσιμα στοιχεία εκτίμησης της παραγωγής σιτηρών. Ακολούθως εξετάζεται η αθηναϊκή ίδρυση πόλεως ομώνυμης της νήσου, στα βόρεια παράλια, η οποία ως πρωτεύουσα πλέον θα έχει βίο συνεχής - ως Παλαιόπολη των Βυζαντινών και νυν Κάστρο - μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Σχετικώς με τη θέση και την αρχικά μεγαλύτερη χωρτικότητα του λιμένα οι παρατηρήσεις των συγγραφέων

Μοναδικά στον χώρο του Αιγαίου είναι τα σύνολα των προϊστορικών βραχογραφιών που εντόπισαν στην Ίμβρο οι συγγραφείς του βιβλίου. Με έντονο κόκκινο χρώμα αποδίδονται ποικίλα σχήματα, μεταξύ τους και παράσταση κωπήλατου σκάφους, δηλωτική της έναρξης της ναυσιπλοΐας πριν από την 7η χιλιετία π.Χ.

είναι λίαν εύστοχες, η δε σχεδόν πενήντα-σέλιδη περιγραφή των πολυάριθμων μνημείων ή απλών καταλοίπων της πόλεως (οχυρώσεις, κτίσματα, γλυπτά, επιγραφές δημόσιου περιεχομένου, ενεπίγραφα επιτύμβια, σαρκοφάγοι, λαξεύματα, νεότερα κτίσματα και ποικίλα κινητά) είναι εξόχως κατατοπιστική. Αυτών έπεται η εξέταση των εκτός πόλεως ιερών, των Μεγάλων Θεών, του Ιμβράμου-Ερμού και της Γαίας, των οποίων η λατρεία εξακολούθησε να ασκείται και μετά την επικράτηση του Δωδεκαθέου. Τα διαθέσιμα επιγραφικά τεκμήρια παρατίθενται κατά τρόπον λίαν εποπτικό, όπως άλλωστε και χρησιμότερες πληροφορίες για την παρούσα κατάσταση και τα εισέτι ορατά στοιχεία. Οι τελευταίες 130 σελίδες του πρώτου τόμου περιέχουν μια κατά γεωγραφικές ενότητες εφ' όλης της νήσου τεκμηρίωση θέσεων με ενδείξεις των αρχαίων χρόνων, οι οποίες, ανεξαρτήτων των μνημειακών καταλοίπων (π.χ. μεγάλα λιθοξοϊκά έργα, επιγραφές κ.ά.) εντοπίζονται χάρις σε διάσπαρτα στην επιφάνεια όστρακα, τα οποία οι συγγραφείς κάθε φορά φωτογραφίζουν και ερμηνεύουν με τη δέουσα προσοχή.

Οι χριστιανικοί χρόνοι

Ο δεύτερος τόμος, με περίπου τριακόσιες σελίδες, περιλαμβάνει κατά γεωγραφικές ενότητες τα των χριστιανικών χρόνων έως σήμερα. Πολύτιμη υλική μαρτυρία της παλαιοχριστιανικής εποχής αποτελούν τα πολυάριθμα αρχιτεκτονικά μέλη και διακοσμητικά γλυπτά που οι συγγραφείς εντόπισαν σε διάφορα μέρη της νήσου. Μεταξύ αυτών εξέχουσα θέση έχουν τα ευρισκόμενα στον μητροπολιτικό ναό της Αγίας Μαρίας, επί το πλείστον προερχόμενα από παλαιοχριστιανική βασιλική, της οποίας τα κατάλοιπα εντοπίστηκαν στα νότια του Κάστρου. Η παρουσία τέτοιων

μαρμάρων παντού επί της νήσου και η μεγάλη ειδολογική και τεχνοτροπική ποικιλία αυτών (διάφορα τμήματα κίωνων, επίκρανα, επιθήματα, επιστύλια, θωράκια, πεσίσκοι, αμφικιονίσκοι, τράπεζες, μια μνημειακή μαρμάρινη κολυμβήθρα και πλείστα άλλα, συχνά από προκοννήσιο μάρμαρο) είναι στοιχεία δηλωτικά ακμάζοντος πληθυσμού σε όλη την έκταση αυτής. Παρόμοια μαρτυρία συνεχούς βίου, παρά τις αραβικές και βουλγαρικές επιδρομές, παρέχουν τα κατάλοιπα της μεσοβυζαντινής εποχής τα οποία οι δύο συγγραφείς εντοπίζουν και παρουσιάζουν με λίαν εποπτικό τρόπο. Ακολουθεί μια λίαν κατατοπιστική σύνοψη της γενικότερης ιστορίας μετά τη φραγκική κατάκτηση με έμφαση στα της τουρκικής και γενουατικής εξάπλωσης και στα των δυτικών ταξιδιωτών και χαρτογράφων, στο έργο των οποίων η νήσος έχει τη θέση της. Ομοίως παρουσιάζονται τα κάστρα και λοιπά έργα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, μαζί με τα σχετικά ιστορικά, επιγραφικά και άλλα τεκμήρια, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών περιεχομένων σε διάφορα παλαιά συγγράμματα. Ακολουθεί μια λίαν διεξοδική παρουσίαση της κατά τον 19ο αιώνα αξιολογότατης ανάπτυξης, με έμφαση σε θέματα κοινωνικού βίου, οικονομίας, διοίκησης, εκπαίδευσης, καλλιτεχνικής παραγωγής, οικιστικής ανάπτυξης και κοσμικής αρχιτεκτονικής. Τέλος, συνοψίζονται τα μείζονα ιστορικά γεγονότα του 20ού αιώνα και επιτάσσεται αναλυτικός κατάλογος βιβλιογραφικών πηγών.

Από εκδοτικής πλευράς άξια προσοχής είναι η επί της αυτής πάντοτε σελίδα τέλεια αντιστοίχιση εικόνας και οικείου μέρους του κειμένου, προς μεγάλη διευκόλυνση της αποδοτικής ανάγνωσης, όπως επίσης η χρήση τυπογραφικού χάρτου χωρίς την παραμικρή στιλπνότητα, χάρις στην οποία αποφεύγονται οι συνήθεις περιορισμοί της οπτικής αναγνωστικής γωνίας.

Με αυτά τα δεδομένα η Ίμβρος της Ιωάννας και του Ηλία Ανδρέου συνιστά βασικότατο έργο αναφοράς, στο εξής άξιο ανάγνωσμα παντός ενδιαφερομένου και χρησιμότερο απόκτημα κάθε βιβλιοθήκης.

Ο κ. Μανόλης Κορρές είναι ομότιμος καθηγητής Αρχιτεκτονικής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ) και ακαδημαϊκός.

